

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 144 (6161). 1965 ч. июнь 20, воскресенье | Өртөө 2 көп.

Спортту массалыг болдулар

Бистин чуртка коммунизмин калбак тургузушкунунга үзүн-де чаа кижини кижиздеринге күш-куштара болгаш спортчугу-да черин ээлеп турар. Кижинин организмин быжыктарына спорт улуг ужу-дузун. Спорт-чү мергесилгелерин үргүзү кы-лы, маргылааларга кырып, бү-гү ботун дайыктары чоруу ки-жи ол-бо аарылардан беле а-рынас. Спортчуларын дүт-сы-нын хеври чараш, спортка ынак эвес кижилерден ыгалдыг. Хан-давыр сайырадына, шынганын быжыктарына чутула ролду ол ойнар. Күш-куштара болгаш спорт кижиниң бодуручтуг ажылдарына илгин берип турар.

Республикада эээн хай ор-ганизацияларда спортчу хемчег-тер багыт аарып турар. Апар-ган. Кызылдын пассажирлер АТК-зын-да, музыка училищесинде спорт-чу-массалыг ажылдыг аки тургу-тунган демдээр херек. АТК-нын ажылдакчыларынын чар-тындан хай келин күш-куштур-жулар. Бирги, ийги, үшкү раз-рядтын 54 спортчуларын алар белеткен. Коллективтин бүт бөм-бүтүн команданы кескү черин ээлеп келген.

Музыка училищесинде волей-болдун, бөт бөмбүтүн маргы-лаалары ула-дара болулар. Тыванын комплексилг геология экспедициязынын коллективинде күш-куштуржарынын саны 420 кижиге чегген. Волейболдун, те-нистин, шыдыраанын маргыла-лары аңаа хаал эвес болула-бай. Шыдыраан эштерин мактал бижиктер-биле шаңнап, белектер ыттып турар. Үстүнде коллектив-терде спортчу ажылдын чогуу демдээр тургустунганы бол-ды, партия, комсомол, профэв-лиг организацияларын спортчу хем-жүрүнчү эвеш аары салып келген херекчилер турар.

Политехникум, педагогика ин-ституту болгаш эске-даа тускай өөредилге черлерин бижыг бил-гил кижини өөредип үндүрер-биле чергелешир хай-нигиичин инструкторларын, разрядтыг спортчуларын белеткээр ужура-г болгай. Мичаала-да педагогика институту ол хай кижилер тургаш-ла, чамалык маргылаалар-га спортчу командаларын четке кириштирерин байылар чору-ту четпес деп санаар алган.

Спортту болгаш күш-куштара-ны көдээ чолун ортузунга кал-да-биле пропагандалаар, ам чо-руу турар хемчегтерге массаны хай-биле кириштирерин спорт-чу организацияларын кол сору-газы. Мындг турбуче спорттуң массалыг чоруу чер-чере аныг. Таңды районда ол ажил аки дээр-зин айттыр херек. «Мекегей» сов-хозтун спортчуларын чокта чаа район төвүнге болуп эркен мар-гылаага бирги черин алган.

Өвүрүнү «Кызыл туку» колхозу-нун спортчуларын кышкы-даа, чамалык ула-дара төвүнге бо-луп эркен маргылааларга ки-ришпейн келген. Харын-даа бот-тарын суурунга беши маргылаа-ларын эртербейн турар. Оларын «Торгалыг» колхозтун ишчиле-ринге дендээр ужур чок. Ында 200 кижиге күш-куштаража ха-ра тургунган. Колхозчулар кы-раг, аныа хамаан чокка ажил сөөлүндө бөлүк-бөлүк кылдыр тур-гулапша ча аларына болгаш тыва хуштин аргаларына өө-рө-нүп, волейболду ойнал эгелээр. Ардэльдэ спорт чөвүлелинин дар-газы Маймын Даңаа барык ки-жи бүрүзүн күш-куштаража кыйгырып, оок ажи-дузун та-йыбырлап турар. Спорттун на-пионал хевирин талашы-биле Хандайгыта болуп эркен мар-гылаага ол ажил-агынын спорт-чулары бирги черин алган, ам

Кызылда болуп турар спартакиа-да кирип турары таварылга эвес.

Спортту массалыг болдурайн турары дөш Каа-Хем районун спорт чөвүлелинин даргазы эш Емельяновту шүтүмчүлэрин артык эвес. Республика төвүнге эрпип турар маргылааларга ол районун спортчулары ында-хааа келер ийикке, чамалык кириш-пей-даа баргылаар.

Ол ышкаш, спорттун хөгжү-дэинче кошкы сагым салып тур-ар организацияларын айттыр ужураг. Ойч чижээге Кызыл хоорайын үлестүр комбинаты кирер. (директор эш Новиков). Аңаа бодурул гимнастиканын чурумчугу чоруларын орадыш-са-даа, баштай эгелеп чорып, сөө-лүндө соксынып каан. Чүк авто-ажыл-агылар болгаш төп элек-тростанциянын коллективтери хоорай маргылааларына ам-даа багыт кирип турар.

Ам чидег демисалды үеи чый келген. Мичаала-даа коллектив-терин бот-боттарынын аразында болгаш оларын иштинде спортчу маргылаалар аажок кошкы эр-тип турар. Разрядтыг спортчулар эээн бар болуп турар-даа, бирги разрядтын кижилери ам-даа эвеш. Волейбол, чик атлетика, бөт бөмбү дөш спорттун эске-даа чутула хевирлери чамалык райондарга сайыравайн, харын-даа суларап турар. республика-нын спорт чөвүлели (даргазы эш Юрьев, орадакчы эш Букаев). «Урожай» институту (даргазы эш Капустин) чон ортузунга сур-таал ажилын чорудуп, оларын калдыг-бир чутула кылырына баштайын, боттук дуа чедирейн чер-череде спорт чөвүлелерин-биле быжыг харылаа тутпайн тур-ар. Оң-биле кады, спорттун на-ционал хевирин хөгжүдүрүпче эвеш кичээлге салынып келген. Ча адарынын, баг кагары-нын секцияларын кайда-даа тур-гусаан. Спорт херекселерин ма-гизинерде хай-биле сатпайн тур-арында, харын мырнай ча, со-гуну дүргө тып алары берге.

Хоорайларга, суурларга спорт-ту кымыкка илгерилейн, кижиге бүрүзүн олче хаара тутпайн, оңу сайырадынара бүгү таарымча-лыг байдалдарын тургуспайн кел-генден, спорт ам-даа массалык болбайн турар. Ындыг четпестер-нин чылдагыны-биле бистин спортчуларыныс зона маргылаа-ларына бедик түнел челип ал-шыдапайн келген. Кызыл Кызыл-га шыдыра талашы-биле болуп эркен маргылаа Тыванын шы-дыраачыларынын белеткелгенин кошкан көргүскөн болгай.

Мыштанар хун бүрүзү чер-чере солун, хөгүдү эркен тур-арын челип алыр төлөөдө, спортчу хемчегтерин калбаа-биле органи-зааган, олче кижиге бүрүзүн өм-лөдөп, спорттун бүгү хевирлерин болдуур-ла аргалы-биле сайыра-дыры чутула. Колхоз, совхозтар-ны төптеринге, албан организа-ция, өөредилге черлеринин чамы-на спорт шыдырын тургузарын, бар чүүлдерин чаартып чутула деп санаар ужураг. Калдыг-бир спортчу маргылаанын үеи че-лип келгире, кижикчилерин че-дипшөндөн дүш болуп тавар-гылаа кижилерини командга кирип алырында чылдар төлөө-дө, спортчуларын өөредип, олар-ны төп черге быжылаары чуту-ла. Ычан команда бижыг тур-уштуг болгаш тинелте бүтүр-елд болур.

Спорттун бүгү хевирлерин сай-ырадыр төлөөдө спортчуларга таарымчалыг байдалды тургузу-п берип, хоочун эштерин дүржү-газын аныктарга дамчыдып, бол-дунар хемчегтерин алыр херек.

Тайбынны камгалаар, агрессорларнын бодалдарын сый шавар!

Тайбың талалакчыларының бүгү-эвилел конференциязы

Июнь 18-те тайбын, национал ха-маарышпас чорук болгаш чепсеге-нишкенин дүжүрери дээр совет хай-нигитинин төлөөкчилеринин бү-гү-эвилел конференциязы болуун ажылын үргүлчүлээн.

Эртеги хуралга конференциянын делегаттары тайбын камгалаарын Совет комитетинин даргазы Н. С. Тихоновтун илеткелин болгаш ВЦСПС-тин секретары К. А. Гусей-новтун эдеринин илеткелин чутула-жып көөрүн үргүлчүлээн. Амгы үе-нин уагү шимчээшкенин улам сыр-ий каттыштырар, тайбын камгалаар, агрессорларнын бодалдарын үзе шаварынче изиг чүткүл санал бер-генерин чутулаарында сипиникен.

Эртеги хуралга бир дугаарында тайбын камгалаарын Совет коми-тетинин харымсалгалыг секретары М. И. КОТОВ санал берген.

Империалисттик агрессияга уду-р, тайбын национал-хосталгалыг шим-чээшкенин дөткүр дээр тула-чушкун болза тайбыннын солдатта-ры болуп, маадырлыг болгаш диник чоруктун хуулаагазынын көргүзүп тур-ар кижилерин эрес-маадырлыг чо-руктарын дугайында сорук ки-рип, диникчилерин илгерилейн турар деп, ол чутулаан. Ол маа-дырлыг чорукту ыстыан улустун кор-гүш чок оолдары, Конгонун болгаш Анголанын патриоттары, Санто-До-мингонун камгалакчылары, Кали-мантанн чалданыш чок патриот-тары көргүзүп турар.

Тайбыннын бүгү күштерин кат-тыштырырыне чүткүл—ол дээр-ге, бистин хуниериянын кайгамчык болушкуну-дур. Совет кижилер болза тайбын дээр демиселге чагай сөт-килдиг бүгү кижилерин хөдөлши-кениринин чангыс эи болгаш сы-рай каттыжышкынын дээр кезээде эи чайгыш чок демисалчылар бо-луп келген болгаш болуп-даа турар, болур-даа.

Хельсинкиге болуп конгресс тай-быннын бүгү талалакчыларын улам-ык каттыштырына болгаш кады

ажылдажылгазын быжылаарына кайгамчык аргаларын бээр дээр-зинге бүтүрелин оратор илгерилээн.

ССРЭ-нин Дээди Совединин На-пионалдар Совединин даргазы Я. В. ЦЕВЬЕ санал берген. Тайбыннын келерин манас, тайбынны чаалап азыр—бо кыйгырыг амгы байдал-дарда онза амдыралчы күш болуп ту-рар деп, ол чутулаан. Вьетнама, Доминика Республикада болгаш чер бөмбүрээнин өске-даа черлерин-де Американын Каттышкан Штата-рынын башкарыкчы бөлүктөрүнүн аг-рессии үлгүдөгилери чаа дайыннын тыткып келеринин айымын күштө-дирерин болдурун. Тайбын камга-лаарын эре-ажыктарын барымдаа-лаш, империалисттик агрессияга шиптирелгил өйтүр шавышкынын бээр эрежжик чутула.

Хосталгалга ынашылдыг ыстыан улуска болуун хосталгалы болгаш оон хамаарышпас чоруу дээр де-миселге Совет чаа эрежжик чутула бүгү дузаламчыны көргүзүп келген болгаш моон сонгаар-даа көргүз-дээрин ол чутулаан. Ыстыан улустун хосталгалыне болгаш ымак-тыг эрежелеринче халлап турар им-периалисттик болгаш агрессиянын күштерин кычкытырбайн бүгү-ни-ти тайбыннын болгаш улустар ара-зынын айым чок чоруунун эре-жжиктары негеп турар.

Тайбынга амдыралында тура сонугурадыг Африканын чурттары болза, дайыннын империалисттик кыл-сычаларына, колонизаторларга бол-гаш расисттерге удуз тургустунга тайбыннын удуз зонамында соца-лизм чурттары-биле кады бактаал турар дээрин ССРЭ-нин Эртемир академиязынын Африка институту-нун директору В. Г. СОЛОДОВНИ-КОВ демдээлген. Дипти ядролуг эвеш зона кылдыр чарлаар дугайында не-гелде сөөлүгү ула. Африкага улам илгерилей турар апарынын ол чу-гулаан. Ол идеяны боттамдыр чор-уу тайбынны быжылаарына бол-гаш ядролуг дайыннын айымын

узуткаарына толараг салышкын болур.

Тайбыннын херээ дээр демисел-жиге турар даштыкчы өнүктүрелден болгаш ымак-буру организациялардан, тай-быннын совет талалакчыларында хай саныг телеграммалар болгаш чааалар конференциянын эдеринге келген дээрин даргалакчы диник-кан. Тайбын, национал хамаарышпас чорук болгаш чепсегеленишкенин дүжүрери дээр совет конференция-нын үре-түкиселдиг ажылдарына чагай күзөөшкенин илгерилээн. Тайбыннын бүгү-делегей Чөвүле-нин президенти профессор Джон Берналдың телеграммасын ол ном-чаан.

Тайбын камгалаарын Белорус комитетинин даргазынын орадакчы-зы П. Ф. ГЛЕБКАНЫң демдээлген болза, делегейин ийги дайыннын үезинде белорус улус санал четпес когаралга таварышкан. Хоорайларын болгаш суурларын үргөп, өртөкөн, материал болгаш угаан-болалдын аажок хай үнелгил чүүлдерин узу-ткаан. Ийи миллион ажи белорус-тар—республиканын бүгү чоңуун барык дөрттүн бир кезин ол чыл-дарда Төрүн чурт дээр боттарынын амы-тымын берген. Кайда-даа бол—Вьетнама азы Конгода, Доминика Республикада азы Анголда кижиге когаралдарын ажи-шүжүгү бис-терге ол хире чок болгаш билдин-гир болуп турарынын ужуру-даа бо. Ычангаш тайбын тургузуучу куш-ажылда ажилал турар бистин улу-зузус делегейде болушкунарын ха-ны дүвүрээни-биле болгаш могай чок сөрөмчил-биле хайгаарал тур-ар.

Тайбын камгалаарын совет коми-тетинин инициативасын суугарар Москвага тургускан, тайбын фон-дузун дугайын чогаалчы Б. Н. ПОЛЕВОЙ чутулаан. Тус-тус ки-жилерден болгаш коллективтерден: Москва, Кропоткинская, 10 «Фонд мира» деп адрес-биле хай шипчи-дишкенин кээп турар Совет кижиге чагай болгаш аргы чүрөктиг

чоруу, ак-сеткидин болгаш тайбын-нык херээге бердигени ол шипчи-дишкенин-биле таныжарга база толараг көстүп келер деп, Б. Н. ПОЛЕВОЙ демдээлген.

ССРЭ-нин аныктар организация-ларынин комитетинин даргазы П. И. РЕШЕТОВ чүе чутулаан. Бистин аныктарыныс адаларынын өлүм чок маадырлыг чоруктары дээр хань чоргааралдыг болгаш оларын үндүт-кел-биле көрүп чоруу дээрин сөст-ер-биле илгерилей чутулаары берге деп, ол чутулаан. Оран-делегейге тайбынны ымакты-биле камгалаарын адаларымыс бистерге чаган. Тайбынга ынашылдыг болгаш аг-рессорларын көр хөн чок чорукту адаларымыстан салгап алган бис, эрес-маадырлыг, көргүш чок чорукту, демиселге тура-соруку адаларымыс-тан салгап алган бис.

Бүгү чурттааа чээрби миллион ажи оолдар ам шериге турар, се-ден миллион ажи оолдар, кыстар чепсег бодурулгезинде ажилал тур-ар. Делегейин дыка хай черлеринде дайын оолдары бар болгаш он-ол чүс-чүс анык кижилер, хуни-не амы-тымнан чарып турар. Импе-риалисттерин болгаш колонизатор-терин чөңгөлөргө удуз, дайынны өскүдөр дээр оларын арастаныг планарына удуз демиселге эне-шынны болгаш илгерилей чепсег—хөдөлшикенин чангыс эи дээр-зин оранын анык салгакчылары билер.

Муруну Вьетнамын узуу болгаш аныктары-биле, португал колония-ларын улустары-биле эп-сеткил каттыштырылганын комитеттери ССРЭ-нин аныктар организациязы-нын комитетинин инициатива-зы-биле тургустунган, эп-сеткил каттыш-тырылганын бүгү делегей фондуз тургустунган деп, эш Решетов чу-гулаан. Ол чорук тайбынны болгаш дөшпелгени камгалап турар улустар-га болгаш аныктарга улам тола болгаш дөштүг дүзүн көргүзүр а-рганы берип турар.

Азербайджанда мастер-нефтичи Селд огул КАМИЛОВ санал берген. Каспийдин нефтичтеринге, Совет Эвилелдин бүгү ажилык чоңиры-га мышак тайбын херек деп, ол демдээлген. Бистин планарымыс, бо-даларымыс, чүткүлдеримс тайбын-нын херээ-биле, коммунизм дээр тургузуучу күш-ажыл-биле чарылбас холбаалыг. Сонгу Вьетнамын де-вискээринче американын чепсег-тиг халлашканын ымыгын буруу шаап турар бис. Азербайджанын ажи-нишч бүрүзү демиселжиге турар вьетнам улуска бистин чуртуу-стун көргүзүп турар дузаламчыны изи-биле чүтүлүзүп турар.

Москвадин бирги медицина ин-ститутун ректору, профессор В. Н. ЗЕКОВАНОВ кижилерин амы-тын камгалап азыр дээр меди-терин салып турар күженишкенин дугайын, совет меди-тер оран

кырынга быжыг тайбын дээр тур-жуп турарын чутулаан.

Молаа улус тайбыннын бүгү де-легей конгрессинин эхлэинге ажит-тыгарын илгерилей манай турар деп, Молдавида салгы бригаданын бригадери А. Г. ЛОТКА демдээлген. Тайбын болгаш национал хамаа-рышпас чорук дээр демисел талашы-биле чангыс аай болулаар ол ужуражышкынын үезинде чаа ба-зымари—делегей дайыннын кы-жанышкыныга удуз уланган ба-зымари—делегей дайыннын кы-жанышкыныга удуз уланган ба-зымари кылдыр бистин манай тур-ар бис. Үргөдөкчи дайыннык хий-чек-човулазын Молдавия билер. Ол чорук бүгү делегейге тайбын дээр демиселдерини мурунку оаурууга-рынга баарын бистерин шүтүвүскүл хулаздып турар. Тайбын чурттаары-нда, хай амы-чөмил болгаш бараан-дарын бодуруннен артык улуз өр-үшүкү молаа улуста чок.

Илгерилей болгаш эдеринге илте-келди эртеги хуралга чутулаажы-нын наймалдык совет ишчилде-ринин эвилелинин президиумунуң даргазынын орадакчызы В. И. Ю-РЮНОВ, маадыр хоорай Одессаның хай-нигитинин төлөөкчизи И. П. ГАЙДЕНКО, тайбын камгалаарын латин комитетинин даргазы Ж. К. ФОЛДАНИС, ССРЭ-нин улустун ар-тын РОЗА ДЖАМАНОВА болгаш оон-даа эскелер база киришкен.

Кежээки хуралга даргалакчы, тай-бын камгалаарын Совет комитети-нин президиумунуң кежигүтү, чо-гаалчы А. А. СУРКОВ илтелдерин чутулаажыларын 35 кижиге киришкен деп диникаткан. Ычангаш санал базарин оон-биле соксадырын шипти-рилээн.

Империалисттик агрессияга удуз, улустарын национал хамаарышпас чорук дөткүр дээр бүгү-нигити тай-бынны быжылаар болгаш чепсеге-нишкенин дүжүрери дээр резолюция, а ол ышкаш Вьетнам талашы-биле демдээлген конференциянын кижик-чилери чангыс эп-сеткилдиг бады-лаан.

Хельсинкиге бүгү делегей конгре-ссинге баар совет хай-нигитинин тө-лөөкчилерин конференция 41 кижиге составтыг кылдыр бадылган. Төлөөк-чилерин уадуручугуна чогаалчы А. Кернейчук бадылган.

Оон сонда конференциянын кир-жикчилери тайбын камгалаарын совет комитетин сонгаан. Чаа составта 332 кижиге кирген.

Тайбын, национал хамаарышпас чо-рук болгаш чепсегеленишкенин дү-жүрери дээр совет хай-нигитинин тө-лөөкчилеринин бүгү-эвилел конфе-ренцияны оон-биле ажилын дооска-нын даргалакчы чарлаан.

(СЭТА).

Кирип моорланар, эргим югослав өңүктөр!

ЮСФР-нин президентия, ЮКЭ-нин чингине секретары Иосип Броз
Титонун Москвада келгени

ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин болгаш СЭКП ТК-нын Президиумунун чалаанын суугар бистин чуртуу-ста албан суугуну аян-чорун кы-лып келген Югославиянын Социалисттик Феде-ративтик Республиказынын президентия, Юго-славиянын Коммунист эвилелинин чингине секретары Иосип Броз Титонун Москва июнь 18-те удуз наймалдык болгаш чүрөктин хайы са-гыш-сеткилден уккуп алган.

Эш Иосип Броз Титонун болгаш оон эштерин уккуп алары-биле Внуково аэродромга эштер Л. И. Брежнев, А. П. Кирпиченко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мауоров, А. П. Микоян, М. А. Сулов, Ю. В. Андропов болгаш албанын өске-даа кижилери,

чүс-чүс Москвачылар чеде берген. Москва гарди-онунун хүндүлөт танымалын чыскаан болгаш шериг хөгжүмүн күтүскен.

Аэродромга үтүкүштүн үезинде ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун Даргазы А. И. Ми-коян биле эш Иосип Броз Тито чутулаар солуш-кан.

Чүс-чүс муң москвалылар Югославиянын пре-зиденти үтүкүрү-биле кудумчуларге уген. Социализм тургузуу турар Югославиянын ажилык чоңирына акы-дуума наймалдыг са-гыш-сеткилин москвалылар алыш часкаашкыны, байыр чедирген йөрөөлөр салышкыны-биле илгерилей турганнар.

(СЭТА).

Л. И. Брежнев, А. И. Микоян, А. Н. Косыгин оларга Иосип Броз Титонун барып чорааны

Июнь 18-те Югославиянын Со-циалисттик Федеративтик Респу-бликазынын президентия, Югосла-виянын Коммунист эвилелинин чингине секретары Иосип Броз Тито Совет Эвилелинин Коммуни-ст партиязынын Төп Комитети-нин Бирги секретары эш Л. И. Брежневке барып чораан.

Аңаа чалыг болгаш чүрөктин

ханы байдалыга эркен беседа болган.

Ол-да хун Кремльге Югосла-виянын Социалисттик Федеративтик Республиказынын президентия ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун Даргазы, СЭКП ТК-нын Президиумунун кежигүтү А. И. Микоянга чораан.

Аңаа чүрөктин ханындан бе-седа болган.

Июнь 18-те Иосип Броз Тито ССРЭ-нин Министрлер Чөвүле-нин Даргазы, СЭКП ТК-нын Президиумунун кежигүтү А. И. Косы-гинге чораан. Чалыг болгаш чүрөктин ханы байдалыга эркен наймалдык беседа болган. (СЭТА).

Чугула аян-чорун

БЕЛГРАД (СЭТА). «Президент Титонун ССРЭ-ге барганы чүгүл бистин ийи чурттарымыстын улустарында эвес, харын бүгү де-легейде черле билдингир сонугу-галды болдурун» деп, Югосла-

виянын «Вечернево ости» солу-нун «Чугула аян-чорук» деп эгелдиг чүгүлүндө бижжэн. Югослав болгаш совет уду-ртукчуларын ужуражышкынын делегейин эи чутула айттыр-галын талашы-биле ажиыг са-

нал-онаалдарын солчурунун арга-нын тургузар деп, чүгүлде онзалал демдээлген. Бо аян-чорук ийи чурттарынын аразында кады ажи-дажылааны улам ийи хөгжүл-дөргө база илгил бээр деп чүгүлде чутулап турар.

АРГА-АРЫГ, ХЕМНЕР-БИЛЕ АЯН-ЧОРУК КӨВЕЙ БОЛЗУН!

Амыдырал-чуртталганын сорук нинер, Ажыл-ишке, мага-ботка күчү надар. Кадимышылды канчалдырып быжыктырар Кайгамчыкты күштүг чепсен — спортувус. Төрзөн бойдас чурумалы сени чалаар — Дөгөрлөшкө, өөрүң-биле чоруптар сен. Төөгүге, чуртталгага ажил дагыр — Төөгүн, бижип, эргим чуртка бараан боор сен...

Чүгле эки шынарлы дээш

Өвүр районун «Торгалыг» көдээ ажил-агый артелинин 5 хойжу бри-гадаарында хой маргылаады масалы-биле эгелзэн. Чоаа деп чөрдө хой-жу бригаданын малчыны Нуулар Санчат-оолдун кодазындан 175 анык хой кыргыттыган. Бир башка онааштыр 2,5 кг дүн алдыган. Ол ышкаш Чалааты салбырын ирт надарчызы Тюлюш Дадар-оол 480 баш ирттеринин бирээнден-не 3,6 кг эки шынарлы дүктү кыргып алган. Мыргаз 5480 хондан 7 тонна ажи дүктү колхоз алгаш, районунуң белегиле контарзынга думажан.

Чаа-Суурнуң кыргылда пунктунда 53 кыргыкчы, 44 хачылыг элек-троагрегат ажилал турар. Оон аңгыда 9 кижиге хойгылданы хол-биле чорудуп, кыргыкчылар Чалдай Санчы, Санаа Борумаа, Дөнен Лиза олар хүнде 35—40 чедир хойларны кыргып, эскелерин мурап турар. Кыргыттыган дүктү сөрттээр ажилга колхозчулар Дарый Норуу-маа, Чаш-оол Тюлюш олар база ам сеткилдиг ажилал турар. Өвүр рай-онунуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчулары күрүнүге 86 тонна эки шынарлы дүктү сазар дээр кызымай, чүткүлдүг ажилал турарлар. Н. ТАМДЫН.

Тайбын талалакчыларының Совет комитетинин хуралы

Июнь 18-те Москвага Тайбын камгалаарын Совет комитетинин чаа составын бирги организацияг хуралы болган. Аңаа органи-застыг айттыргаларын чутулаажы берген. Комитеттин президи-умун 33 кижиге составтыг кылдыр сонгаан.

Тайбын камгалаарын Совет комитетинин даргазына Н. С. Тихоновту чангыс ий-биле база катеп сонгаан. Тайбын камгалаа-рын Совет комитетинин даргазынын бирги орадакчылары чогаал-чы А. Е. Корнейчук, орадакчылары Ленинград хоорай куусеко-нуң даргазынын орадакчызы А. И. Бойкова, «Ирвада» солунун тайылбырла

ПЛЕНУМ АР, ОТЧЕТ-СОНГУЛДАЛАР КИЖИЗИДИЛГЕЖЕ

Совет Эвелеяния Коммунист партиясынын кижиги бугуу бистик чуртка коммунизм тургузушунуну херонге мурунку одуруга иленилди кижир, боттарын хуула улгери-биле мас-саны эвеледиле баштаар, чаа кижини кижизиди, ажил-агый, култура тургузушунуну чоруулаагында, кижилерини хуула херектеринде четпестерин илери-ди, ону чайлаадынын херонге шыгыс туржур. Бо болза бугу коммунистерге СЭКП Уставынын негелдерин. Ол негелдерини коммунистерини канчаар кууседип турарынни дугайында айтырыны СЭКП-ниң бугу райкомунун пленумуна чугаалашкан.

СЭКП Уставынын негелдерин боттандыра талашы-биле район-нун коммунистерини багыт эвес ажиллап турарын СЭКП райкомунун секретары эш М. Достай иленилди айттып демдегелди. Чеди чылдың сөөлү чылдың планын оннаагалаарын чедикширини куу-седиринге бугурун коммунистери салышкынны бугу дээрини бадыткаларды бар. Малдың баш санын өстүрү, оон продуктулуг чоруун, чер ажилынын дугу-тун билир даш демиселге коммунистерини авангарды ролу бедип, ол демиселге өвүрүлери баштап турарлар.

Күш-ажалды коммунист бугу-биле көөрүнү үлгери болур, мурун-кыч дуржулагы негелдерин тургаш, күш-ажалды бугуручту-лун билир, хей-ниити аммы-ралында иленилди кижир, социалистни нити чуртталганын корум-чуртун камгалаар талашы-биле коммунистерини арга-дур-жугаларын иленилди болгаш са-нал бергенер демдегелди. Чы-жаа, «Былз туз» колхозта болу-ну, башкары турары автомаш-назынн иленилди экижилди тур-гаш, капитал септеге чокка 100 муң километри чоруп эркен О. Ченук-оолдун, төрүүр чус баш сарыкка онаштыр чус бызаа ал-ган О. Сарыг-оолду, уругларын културлук кижиздеринге, уруг-лар санын коммунист күш-ажалды коллектив деп атты че-

ПАРТИЙНИ АМЫДЫРАЛ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

ажы-чаа талашы-биле төдө чок, аморальды үлгедиглер кылыр чамдык коммунистерге хамаарыш-тыр чилир шүтүмчүлдер пленум-га болган. Күш-ажалды сагыла-чурумун үрөп, 2—3 хонук улаш-тыр арагалап, районун уаус өө-редилгенин ажилында удурту-ланы кошкаткан районо эргелек-чизи В. Шарыг-оолдун адрениге шыгыны шүтүмчүл болган. Хан-дагайты школанында партия аге организацианын секретары Ч. Хурекпаа школада өөредилге-кижизидилгелди ажилды тоң ба-гай тургускан болгаш ажилында харыскага чок, арагалаарына сундулкан. Шарыг-оол биле Ху-рекпаа партия талашы-биле кемчег алмашса-да, оон ам-даа чогуур түнөз үндүрбөөннөр.

Партия райкомунун бюроу болгаш партия аге организациа-ры коммунистерини, бугу ажилы чоннары кижизидилгелди айт-рыны кошкыч кичээлге салып турар. Оон дараа-биле чамдык коммунистер партияны сагыла-чурумун үрөп, уставты негелде-рини хажыдып турар — деп, «Былз туз» колхозтун даргазы эш Седен сагалында айткан, колхозта партия организацианы коммунистер-биле ажилды багай тургусканын шүтүмчүл. Чи-жаа, Сагал кэдэ Советиниң се-кретары турган К. Дамы кэдэ Со-ветке чыгындан олча-ажык үн-дүрүүнү акамындан 553 рубль-ди «ам-хуу херонге самгылаш», партия кижизидилгелди үндүр-үмге чедир кемчег алыска. Са-галы школанын башкылар кол-лективинде кижизидилге ажилы багай тургустунган, башкылардан Хурекпаа болгаш оон-даа өскелер арагалап, чурум үрөп турар. Оон дараа-биле 60 чылын 8-ки-класстың 22 өөреникчилеринден 12 кижин багай өөрөнгөш, класс дооскан. Нитиге ажилыг ажилы кылдырылган оспаксыраар комму-нистер Сарыг-Хаа, Шинит-Доржу, партиянын, бугу улустун херон болуңу херондун куу көөр, бот тогунар агроном Чамбал-оол иш-каштар-биле демисел «Торгалыг» колхозта багай тургустунган. Рай-понуң ажилында шынтыг четпес-

2000 тонна дүк дээш! Дүрген болгаш шынарлыг доозар

Дүк кыргызда дээрге хой ажилында чугула кампанияны бирөөн болгай. Ону база бир «дү-жүт» деп, улустун чугаалажып турары-ла шын. «Кызыл тара-чы» колхозтун хойжулары дүк кыргыздаын чедикширини ар-тирер, күрүнге дүк садарынын планын бүрүн кууседип даш, бо хүнерде хаймышкынны ажилла-лап турар. Болжолтун кол кыргыз-ла пунктуун Эзбек аксылда суурда тургускан. Чангыс-ла кыр-гылда чери ол. Чуге дээрге бис-тиң колхозтун кодан хойлары Эз-бек девискээринде мөөнөттүнген. Мен кыргызчы кижин болганымда, бо чугула ажилче нини 1-ден ателер кирдим. Кыргыздаын хой-ларын дугуңу хозанынын хи-се-чегеи-биле чоруду тур бис. Хозабан хойну кыргызга дугу чеге алдымас, а хозалган хойну элден каш хонукта өскербейн баар болза, оон дугу тогул дугу каар. Ынчангаш кайы коданга хойларын дугу кыргызга тааржы бергенни үргүлүч хайга-рап турары өргөжөк чугула.

Бо ажилга киргеш, ам тапты-ла ады чыл болуп тур мен. Элек-трилиг хачы-биле хой кыргыз өө-ренири беден эвес чусе. Баштай-гы удааында хойнуң кечин кө-лөп, бирде дугу үндүрүк-киркир кылдыр кыргып, улуска чеме-ледип, бергедип турган мен. Кызыл орадажыга, кижиниң чедип аш-шылаас чусеи чок болгай. Улут күженишкенин үндүрүп тургаш, кыргыздаын ол чаа аргазына өөренип алган мен. Ылап шингээ-ди аптарга, электрилиг хачы-би-ле кыргызга күш-ажалды бугу-дуржугуу бедик, дүктүн шына-ры аки болур чусе-дир. Шаанда хоз-биле кыргыз турда, кыргызда барык-ла чай-биле калы доостур турду. Ам дээрге мырынай амыр-дыр, чугаа хой дугуңу хозанын мааар даш үе эрттирип турар-дыр бис.

Бисте кыргызда пунктуунда чангыс күчүлү агрегаты тургус-кан, 40 чачылды. Ол хачылар-ын шүтүлүп ажилдадыр чусе болза, чангыс хүнде бестин орту-маз-биле 1600—1800 хойларын чайлып кыргыз каар. Амдагында 27 хачы ажиллап турар. Чуге дээрге хойларын дугуңу хоза-тан шаа-ла ылдыт. Бистин хой-ларыны колдуунда-ла нарын дү-түт, ынчангаш кыргызда нонуну сөөлүредир кидин түлүк апар. Бистер дүктү чидирг чок, аки шынарлыг кылдыр, дүрген кыргыз дугаар даш, кызыл турар бис. Кыргызчы кижин хүнде 40 кг дүк кыргыз дугаар норманын тур-гускан, мен ону ийи каап ажыр кууседип тур мен. Хүн дугурун-да 40—50 хойну кыргыз турар мен.

Хойну электрилиг машина-би-ле дүрген кыргызга аргазын өөренип алыр даш дыка-ла ора-дажып келген мен. Ном-дентерин, солун-сеткүүдү номчутунар, би-лир улустун, айтыртынар даш, чере чүн канчанмаан дээр, ол орадажышкын халас бар-

баан. Ам хойну Оренбург аргазы-биле кыргызга база-ла шингээ-ди алган мен. Бо чылдың июль-да хойну дүрген арга-биле кыр-гызынын «Өк» совхозка болур маргылдаанын кижизиди-биле бедетенил тур мен. Бистин кол-хозтан шүптү дерт кижин ол кон-курка кижир.

Маана айтса чогуур четпес чүүлдер база бар. Кыргызда чугу-ла чусе болза, ол ажилды шын таарыштыр организастаары болур. Бо талашы-биле кандыгы? Чус хуу аки деп санап болбас. Дүгү хоза-алган хойларын шилип тыпкаш, кыргызчаларга акеп бээр тускай кижизидилгелди турар ужурут. А бисте мындыг эвес, чамдыкта кыргызчы кижин болу барып, хой тулуп алыр ужурга таарыштыр турар. Агаа хой үе-шак хей-ле эртин турар. Хой-ну тулуп акеп, хүдүн берил тур-рар болза, чангыс-ла кижин бестин андере кыргыз каап болур. Оон антыда хачыларын бистин чиди-лип турары багай. Ону кылып турар тускай кижилер бар, ынчал-за-лаа олар чамдыкта келбейн баар. Ынчангаш төгөй бистин хачы дүк алас боорга, кыргызчы-лар боттары бистин чидилип турар. Бо четпес чүүлдерин чайлаадыр чугула.

Хей дүк даш демиселге кыр-гычмылар бистер, боттарыныстың улут-хууусту кирип турар бис. Кыргыздаын дүрген болгаш шы-нарлыг кылдыр доозар херек.

Н. БЮРБЮ, кыргызчы.

Н. Бюрбю дугу хозалган хойну кыргызга-биле шилип ап тур.

Фото К. Аракананын.

Чөптүг, принципиалдыг шүгүмчүлөл

«Тыа тудуг» трезиниң механизация эргеленин коллектив-ниң мурунда харыскалалыг со-рууга — тудуг участоктарын ме-ханизм-биле хандыраар согула тургустунган. Хоорайда капитал тудуларын, чуртталга бажы-нарын, култура-алган чедир-риниң тудуларын чорудугазы ол эргеленин ажилында дыка хамааржыр.

Эргеленин партия организа-циянын чокта чаа болган от-чет-сонгулдалыг хуралында ол дугайында чугаа шыгыны болуп эркен. Эргелел бо чылдың бир-ги кварталынн бугуруга пла-ны чүгө 97,6 хуу куусеткен. Парбюро, оон секретары Г. Посо-ина партия хуралдарынн ший-пирлерини кууседиле кошкыч организастап турарын, коллек-тивте кижизидилге ажилынын аки-жизинин болгаш парторганиза-ция бугуруга планын куусе-лди даш демиселден хоорук ту-

салайы, социалист чарыштын түнелдерин чогуур үлгери-де үндүрбей, хүндүлэ самбыралын тургустунган турар. Коллективте күш-ажалды сагыла-чурумун кошкыч бергени ынчангаш алуу-ла таарылаа эвес. Эш-хуу-зурун сундуңу даргазы эш Харин бугу бестин күш-ажалды сагыла-чурумунун үрөкчизи болуп турар.

Парбюро коммунистерини по-литиктиг өөредилгенин аки орга-низастаарын чедип албан. Бел-гүмүн кичээли үш-ле каап бол-ган. Партия организацианын

М. СЕВЕН.

ПОМЧУКЧУЛАРНЫН ЧАГААЛАРЫНДАН

Ажаап алышкынга белеткелди дүргедидир

Чөөн-Хемчикте «Искра» колхозтун ховуларында таразынн нити үнүжү 5—10 сантиметр чедип турар. Суг-гарылаан аки чорутканы-биле 134 гектар кызыл-тастын үнүжү база аки. Сугтагыч черлерде тарааларын сугтар талашы-биле ажилды күш-телдери чугула апарган.

Моон-биле чегелештир, дүжүт ажаап алышкынга белеткелди дүргедидир негеттинип турар. 12 комбайнын септегези доозулган.

Х. ДОРЖУ.

Семиртилгеде

Совхозтун хойжуу Ховалыг Сүнтөр хойну чайгы одарда эки семиртип турар. Кыштар канчаларынын көржөжүн ол арылап аштаан болгаш ныштаанда 14 тонна өдөлүшкөн, кургудып белеткизин.

Малдың баш санын өстүрери, элдин, дүгүн көвүдери — хойжунун кол сорулганы ол. Ховалыг — «Нэйрал» совхозтун эки ажилдап турар хойжуларынын бирээзи.

Бо чылын ел хойжу төрөн 300 хондан 303 хураганы менди ал-ган. Бир хойга өнөштүр 2 кг ажыг дүк кыргызтыган. Ол бодунун жү-жү-биле 15 тонна сиегини белеткээр деп турар. Хойжу кадарган малын-га хайыралыг, чайгы одарны, сугтагыч кончук таарыштыр тургускан.

Б. НОРМУН.

БУДУРУЛГЕ БРИГАДАЗЫ

«Тес-Хем» совхозта Берт-Дог ор-тук школанын өөреникчилери боттарынын теория кырынга өө-ренип алган билиглерин практикада ажиллап, будурулге бригадалында ажиллап агаалган. Боттарыга бы-жылгадан 20 га шөлдө алыз-бүрү по-гаа аймаа култураларын: согула, картофель, арбуз, чочаа-тарааны та-рып доосканнар. Ол ышкан школа-чылар 1000 ажыг рассадларын школа чамында кылып алган те-пизаада олуртканнар. Олуртунган култураларын сугтарып, хайгаара-ры өөреникчилерини тускай ийи аявонду чедикширини чорудуп турар.

Өөреникчилерини будурулге бри-гадалында совхозтун дирекция чери боттут дуузын чедирген. 20 ажыг га шөлдө механизаторлар чарып бер-ген. Четир санын түрүн аймаа-биле будурулге бригадалыг хандыр-ган.

Школазын чанын гооанчы-дып, чаагайжылар улут херекке өө-реникчилер боттарынын эвөш-биче бол улаш-тууун кирип, 90 ажыг санын ышты олуртканнар. Чаа олуртунган ногаан теректер, чоду-раалар школа чанын ногаан садчы-гаштыг болдурупкан.

С. НАНГЫ.

Колхозчуларнын хандырылгасы дээш

Чайынч кончук экиинде, кыш-тын чыккылаа соотулза-лаа эртен эртен эгелээш орайга чедир хүн-үн-не айт-биле сөөртүчүлөп ажиллап турар колхозчу Д. Дас-пазыч нитиниң ажил-агыйнык негелденин чогуур үеинде кууседип, шыларын ажиллап тур-рар Чолураа суурун столовая-зынга быжырган хлестин, сугу-оттулар ыштын бола сөөртүп че-дир берген турар. Ол дээрге ка-жан-даа төмөс ажил. Улут-Хем районда Жаван атыг колхозтун баштаар чери оон эки ажилдап турарын үнелел демдегелди. Бугун чартык тонна далганы

Калдым Долчанмаа Даспа-зыч хей уругларын төрөн болгаш кижизиткен. Маадыр-не, колхоз будурулгенин ажилында иле-пкей кижил келген. Соолары уруглары дээш, ортук өө-дүлгө черлеринде өөренип, тра-кторист, өг-бүлелг болуп тур-рар-лаа бар. Он ийи уругларын төрөш өстүрел деп чусе мыл-ла беле эвес. Бо ала-леия кижизиткен оолдары, уруглары ажил-агый, култура тургузуу-шунуну херонде иленилди кижир турары өөрүнүчү.

С. НАМЧАН.

УКСААЛЫГ ХОЙЛАР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Уксаалыг мал өстүрүп турар «Эле-гес» совхозта уксаалыг малдарын делгелгезин бо чылын июньнун те-нчүнде бистин республикага бир-ле дугаар эрткир деп турар. Бо совхозта өстүрген чинге нарын дү-жүт бөлүк хойларны көргүзгө болгаш пропагандалаар сорууга-биле, ол хойларны дел-гек көргүзгөн болгаш садыглаарын чорудуп турар.

Делгелгеге дараазында бөлүктүн хойларын көргүзгөн: совхозтун кол будуруңу кошкарлары, оларын уталып тыгылганы 41340 дугаарыг кошкар 6 харынында диги деңизи 153 кг, дүгү 13,4 кг, а дугуңу узуну сес сантиметр болган; колхоз будуруңуларын өстүрери-биле арттырган 1-ги класстын бир харлыг уксаалыг кошкарлары; республиканын колхозтарында болгаш совхозта-рында садары-биле тускайлап өстүргөн бирги класстын бир харлыг уксаалыг кошкарлары. Бир-ги класстын эткир-дүкүр хойларын делгелгеге база-ла көргүскөн турар.

Делгелгени чангыс хүн дугурунда эрткирер. Эксперт комиссиясы уксаалыг хойларны дараа-зында көргүзүлгө дугаар үнелээр апар:

1. Уксаалыг хойларын ажаап, тежээп турганы.
2. Азырап, чегерип турганын колдуунда-ла күш-деңгелин, улуг-шыраан барымдалап то-даргайлаар.
3. Уксаалыг — документте айтылган бар-ымдалаарда, а ол ышкан даштын хевирин-ден тодаргайлаар.
4. Назы-харында болгаш класзында хамаа-рыштыр, диги деңизи-биле.
5. Кыргаз дугуңу хемчээлин, шынарын, узунун, чингезин, дыгынын база барымдалаар.

Хойларын шынарын, оларны эки ажаап, те-жээп турганын имплемент үнелээнинге үндө-болуп турар:

диги деңизи (кг-биле)	кыргызтыган дүгү (кг-биле)
Улут кошкарлар	75—85
Бир харлыг кошкарлар	50—40—5,0
Төрүүр улут хойлар	50—40—4,5
Төдү хойлар	38—40—3,6—4,0

Бенитировка соонда совхозта моданнарын таа-рыштыр үзүп, бирги класстын, күзөңчиг хевир-ниң хойларын уксаалыг кол бөлүккө аңгылап кирип турар. Уксаалыг бөлүккө тускай үчтү чорудуу: эдерилгени болгаш оодаашкынны делгекке демдегелер, хураган төртүтүгө 10—13 хонганда деңизлээр болгаш демдектээр.

4—4,5 айлында хураганнарын илеринден чарада деңизлээр болгаш садар кошкарларын бир аңгы, тогуларын бир аңгы коданга үзүп турар. Аныян мал бир хар чедерге, оларны ту-сууунаа бенитировкалаар, продуктулуун: кыргыз алыр дугуң, диги деңизин, арыг аявонку үе-рин болгаш уксаалыг шынарларын хамаа-рыштыр аны улам ыңай канчаар ажилгаарын то-дарадыр.

Уксаажыдылга амылы тодаргай зоотехниктиг үчтү чоңа болдунам, ынчангаш бенитировка үеинде бирги класка хамаарыштырган бугу-ле хойларга тус-тус үчтүтү кылырынга ам улуг ки-чээлгени салып турар. Колхозтарын болгаш совхозтарын төлөөкчилери «Элегес» совхозта ажиттынар ол делгелгеге баргаш, ол бугу айты-рылар-биле танышарлар.

Н. СОБОЛЕВА, Кызылда курунени уксаажыдылга станциянын зоотехник-селекционер.

Силернин аялдан, чурттап турар черлеринерде күш-культура болгаш спорт кайы хире сайыраанын, ол ажалды бедик денелче көдүреринге чү шактыктап турарыл. Кандыг-кандыг идеялык спортчулар барыл, силернин моон сонгаар планынар чүл? Ол дугайын бистин редакциясы үргүлчү бижиринерини диледанс, эргим номукчу.

Спартакчыларнын спортчу мергежили

«Спартак» эки-тура спорт нитилели анык, улуг-даа назылыг хай-хай спортчуларын болгаш күш-культурачыларын хаара тутуп турар улуг организация болур. Ычанга ол нитилелдин даргазы НИКОЛАЙ ИВАНОВИЧ БРАЖНИКОВ-БИЛЕ бистин корреспондентивис интервью кылган. Ону моон аадаан-да парадимис.

— Кудук коллективтерге спортту массалыг болдуруп, спортчуларын мергежилди бедик талазы-биле чылдыг эргек үзүндө кандыг ажалдар кылдымал?

— Күш-культурага болгаш спортка чоңуу калбаа-биле кириштер, спортчуларын мергежилди бедик дээш, Тыва республиканың «Спартак» эки-тура спорт нитилели дээш бот-тут ажалдарын кылып чоруткан. Күш-культурачыларын база спортчуларын салы мурунда турганын көрдүз. Спорт-массалыг ажалдарын бо чылгы планын тургузуп тургаш, кудук коллективтерини иштинге болгаш оларын бот-боттарынын аразына яны-бүрү хевирини маргылдааларын эрттерер сорулганы салган. Бүдүрүлгө, школага, өөредилге, албан черлеринге күш-культура-массалыг ажалды эки тургусканы дээш, шыгарган коллективтерини шаңгал махтаары көрдүгү. Ычанга-даа коллективтерде спорт даргалары ол чугула түдүк бир дески көрбей турар.

Манаа чамдык чижелерни кирип болур. Музыка учыл-

шенин спорт даргазы эш Поскряков, ында күш-культура ажалын бедик денелче көдүргөн. Студенттер хоорай маргылдааларына идеялык кирип турар. № 1, 3, 11 школа-ларда спортчулар эркен кай айттар иштинде маргылдааларын үргүлчү эрттерип келген. Республиканың маргылдааларына «Спартактын» алдарын камгалап келген агык спортчулар ол школа-ларда хай. Хаак талазы-биле бири разрядчылар Ремиз, Губарь, Андреев, Егорова; Чербакова дээш шы-каш анык кижилерини азы хоорайда билингир апарган.

«Тыва кобальтыда» Шветков, Гужов, Черныш, Смышляев, Мельничко дээр спортчуларга саадып турар. Хову-Аким-нин хоккей командалы кижини ийги чери алган. Оон-биле калы хоорай коллективтерини спортчуларын чазып болуп эрт-кызын эстафеталарга база идеялык киришкенер. Ол бүтү кылдынып турар ажал, чамдык медийшиктер болза, хай-хай кижилерини күш-культурага болгаш спортке хандыкшып, мергежилди бедик келгенни тайылбырлап турар-дыр.

— Профессорлорун сески чайгы спартакиадазын нитилелди кижигинери канчаар белектенип турарыл?

— Чылдыг бири кварталда эрттерип спортчу маргылдааларын профессорлорун сески чайгы спартакиадазын болгаш «Спартактын» 30 чыл оюнга тураскааткан бис. Шыды-раа, теннис, волейбол, баскетбол, хосту хире талазы-биле маргылдаалар-солун болган. Белектел амгы үеде-даа сокса-

вайн турар. Бистин шырак спортчуларымыс аар, чик атлетика, теннис, хосту хире, боодалга жаржир. Чер-черге маргылдааларын эрттерип бис. Оон шилтинген кижилер аона маргылдааларга «Спартактын» болгаш республиканың алдарын камгалаар.

— Спорт мастерлериниң белектенип дугайында чүмү айт-тып болуру?

— Спортту калбаа-биле пропагандалаашаан, спортчу кол хевирлерин көсүр черге көдүрүп чугула айттыр. Оон-биле калы, хосту хирештин, хаактын, бут бөмбүнүн, шыды-раанын талазы-биле спорт мастерлерин белектээр сорулганы салган бис.

— Немелде спорт шаву каяа туттунган турары?

— Амгы бар шавулар спортчу маргылдааларын чорударына болгаш белектелер эрттерип чедип, эки кылдымал, маан деп санааш, культураны болгаш даштамынның Гастелло аттыг нарыгыга баскетбол шавуу тударын көрүп турар.

— Мергежилди анык спортчуларын белектээр канчаар көрдүнгөн?

Анык кижилерини белектээр, оларын спортчу мергежилди бедиктерин чугула деп санаар ужурут. Ычанга бо чыл-хосту хиреш, хаак, бут бөмбүнүн талазы-биле бичин кижилерини спортчу бөлүгүн тургузуп сорулга бистин мурун-вуста салдыган.

ЧА АДАРЫ СОЛУН

БИСТИН чуртта спорттун анык-бүрү хевирлерин дыка калдырып, кол негелде апарган. Ычанга ча адар спортка кижилер бузуу улуг анык эскерини амыдыралында ол сонугалды. Чүге дээр оңу на-зы-хар барымдаа чокка, кандыг-даа кижилер адып болур, эң-не таарымчалыг спорт.

Сөөлү чылдарда ча адар спорт Сибириниң национал улустарынын аразында чыл бөрү эртип турар, спорттун национал хевириниң талазы-биле чаңыл болган маргылдааларга көсүр чери ээлеп, көрүктүлериң улуг сонугалын чаалап алган. Бистин адыгжыларымыс аштар Мананников, Косорев, уруглардан — Түшүп, Чупина, Шувеев олар республиканың алдарын камгалап, маргылдааларга чыл бөрү кирип, ча адарында дыка мергежилди апарганын. Тажу району Коз, Тыва АССР-иниң Министрлер Чөвүлелинин чарында радио болгаш телевидение комитетинде Салык, республиканың спорт чөвүлелиниң даргазынын оракачызы Кумал, Улуг-Хем районда Шахматов олар республиканың бири чери даш спорт нитилелдериниң аразында чыл бөрү эртип турар ча адарынын маргылдааларына идеялык кирип, спорттун ол хевирин улам сайырадырынга эвээш авер улуг-хууун кирип, ролду ой-нап турарлар.

Имчалда-даа ча адар спортту массалыг болдуруп талазы-биле ажал ама-даа кошкан. Бо айттыр-га хамаарыштыр республиканың спорт чөвүлелиниң баштаар чери улуг бурулуз. Хоорайларга, ке-рдеге, районнар тептеринге ча адар маргылдааларын кончут ховар органиастап, чылда чүгө чангыс катан эрттерип турары тергип чедип.

Районнарда, колхозтар, совхоз-тар тептеринге, Кызыл хоорайга, байыраал болгаш дыштанар ху-нерде ча адарын спорттун өскө хевирлерин-биле бир денге маргылдаанын программизация доктормал кирип, массаны очке хаара тудар өйү келген.

Ча адар спорт массалыг болган турум-на, шилдиге адыгжылар оон шүтүп кээр. Чижээ: Чита областа Агиски национал округтун бүтү чоңурун 40 хууу ча адарына кирип турар. Кыргай-нар, аныктар кыш, чай заман чокка орта маргылдажып, оңу оюнун эң-не хөлүгү кылдыр ху-лэп турарлар. Ычанга болза чур-хостун иштинде тергип адыгжы-лар үнүп, Сибириниң национал улустарынын аразында спорттун национал хевиринге чыл санында

Кол чүвениң бирээш болза, анык эскерин ча адарында чак-чыктырып өөредип чугула. Уруг-ларын дыштаналга черлерини, школа-ларга ча адар спортту доктормал органиастап, оңу адарынын техникасын болгаш чурчун-нары оларга тайылбырлар. Ол ажалга школа-ларын күш-культура башчылары кол ролду ой-нап турар.

Бо спартакиадазын тилекчи-лери аона маргылдааларга барып кириштер. Ол дээр өлүг идеялыг. Республиканың алдары даш оларын спортчу чедипкиниң келери кижилер бөрү-үзү четкидей манат турар.

М. БАВУ.

Чыраа, саяк айттар түрда...

БИСТИН ада-өгбелериниң эрте шагдан бээр байыр-наадымга ынак. Моге эрник хуреш, чүгүрүк айттын манай кончут сонугал көөр. Хуреш болгаш айт чарымжы национал тыва спорттук делгерини хевир.

Чооксу үеде чедир бээр ады эртер, ээни шүтүп таарылатар кончут хай турган. Улуг намызгы кижилер оңу жи билер. Улуг-Хем районда Элэл-Хемде хоочуа моге Хирли-Кара 1940 чылдан 1948 чылга чедир Эйли-Хем, Чаа-Хол суурларга, Шаган-Арыг хоорайга болуп турган байырдаларга болуп шүтүп, оон чүгүрүк хуреш эртип келип турган. Бо

черле таарылатар эвээш-тар. Хурешке моге эки белектенип, адын чарыш-ка шын соодуп, чарыштырып чораз-нынын түнели ол болур.

Шаандан тура тыячон байыр-наадымга чүгө чүгүрүк айттарын манай көрбөй, база чыраа, саяк, чедер айттарын манай айып-биле чарыштырып, ындай айттарын база чүгүрүлөп көрүп, ынак маанарына чүгүрүк уктут белектерини күлүнүрүн чажындап тура өөредип, бо чараш дүргөн, оңагай манай айттарын эстүрүп музуп чораш. А амы үеде ындай айттарын чарыштыр эрттир, оңу адыгжы кылар дээр ажалдарын оңу кошкып чорутуп турар дие, чер-ле чазып болур. Республиканың ажал-агылдарында чакып — тарыла ажалдар дооступ, байырдалар эр-тип турар. А бо байырдаларга эвээш мегелер салып, чыраа, саяк, чедер айттарын манай көрбөй, а чүгө чүгүрүк айттарын чарыштыр эрттир турар болгай. Ычанга бо утундурган ажалды холга ала-ы келген боор. Улуг байырдаларга чыраа, саяк айттарын салгытар со-лунуң, магаданын канчаар боор.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Редатер

Н. К. КУДАЖИ.

КИНО

ИЮНЬ 20-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: Уруглар дири-чуруктар 10. «Алаш туфалчыгыштын төөгүзү» 11.30, 1.15. «Гранатовый браслет» 3, 4.45, 6.30, 8.15, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уруглар дири-чуруктар 10. «Чинаев» 11.15, 1.15. «Арнаже орук» 3.15. «Семейный талисман» 5.15, 7.15. «Бурууадыттырган» 9.15 шактарда.

«НИСЕЙ»: Уруглар дири-чуруктар 11. «Кызыл бөртүгүл» 1, 3.5, 7. «Чоон чуктун чечен чугаалары», «Кызыл бөртүгүл» 9 шактарда.

«ВОСТОК»: Буратинонуң ужураалары 10. «Кайла сек. нээн Зульфизам» 11.15, 1.15, 3.15. «Доозунада чечек» (1-ги, 2-ги сериялары) 5.10, 8.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА»: «Шортанниң айтканы биле» 11, 1. «История үлгелдигери» 3, 5. «Дываажан кушкандары» 7, 9 шактарда.

ИЮНЬ 21-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: Уруглар дири-чуруктар 10. «Бере уруглар» 11.30, 1.30. «Пора любви» 2.50, 4.35, 6.20, 8.05, 9.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Балтийн дээр» (1-ги серия) 11.15, 1.15. «Гранатовый браслет» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«НИСЕЙ»: «Ийн дайынчы» 12.40, 8.40. «Бурууадыттырган» 2.40, 4.40, 6.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кызыл бөртүгүл» 1.30, 5.30, 7.15. «Доозунада чечек» (1-ги, 2-ги серия) 9 шактарда.

Чараш хурежирге көрүштүг

ТЫВА ХУРЕШ шагдан бээр сайырап келген. Ычанга оңу сонугал кижилер чок. Мен бичиксе-ле мегелер хурештин черге барып чедер бээр, эрес-кашпа-гай кижилерин ачы-дачып тут-чуп турарын карак албай көөр, оларын чугаазып дыназар чораш мен. Хоочун моге Шончур-жуктун ады бүтү Тывага тарап турган. Оңу дугайында солун чугаазы чексе-даа дынаш мен.

Бай-Тайганың сурагылыг мегелер Намчалды бистин анык спортчуларымыс улуг хүндүктел-биле адап, аааа четтиргенин илеретип турарлар. Чүге дээр оң өөрөткен анык мегелери хай. Ол боду 17 харлыгында эгелеп хурешкен, барык үргүлчү шүтүп үнүп турган. Ол үениң иштинде бай-лак дуржугалыг болу берген. Чайын шала кешээктелтип апарганда кезек оолдар шыкка чыг-дып кээр бис. Оон Намчал айы-нын чаап эчкелеш, оң үнелг сүмезин кичээктелтип, дынаш, боттарымыс аравыста хурежип, чаа аргаларын билип ап, күш немер кел чорудуус.

Байрала болган черлерге чыгылган мегелериниң аразыга турупкаш, багай эвээш түнелге чедип, харын оон Бай-Тайгага болган улуг хурешке үштү черин алган мен. Оон эгелеш-ле спорт-чу мергежилди бедик, хурежириниң эки аргаларын билип ап, харын улаа-дараа шүтүп-даа келдим. Далай флорунга шериг албаны эрттерген келгенм сон-да спортчу арга-мергежилди улам бедик, күш талазы-биле шыра-даа апарган мен.

Эир дег кылдыты дешип үнүп келген, авалангыр чараш хурежир мегелериниң түдүгүн кыйындай хайгаарал турарга, солунуң, кө-

рүштүүн канчаар оңу. Чаа хуре-жип эгелеп чоруп мегелериниң чамдыгынын дешип, хереглээр аргалары база чараш болгулаар-дыр. Олар хоочун мегелериниң ынакчаар өөрөгөн. Республиканың мегелериниң иштинде Ондар Сүүр-оолду максаксаар мен. Ол шыаа-ла, сөөлү үеде маргылдааларга үргүлчү тилекчи болуп, моге адын шыкымалып келген. Шүтүп үнеринге бүзү-редил-даа апарган. Ычанга ол хуреш шөлүгө үнүп келгире, чымылган чоң оңу аажок дегип, «черде шыдаар-ла — болгай сен, бижыг тут» деп сургап турары таарылатар эвээш. Кыргайнар-ның база аныктарын-даа иштинде Сүүр-оолду танывар кижилер ховар дээрлери.

Хурежил эгелеп чоруп кижилериниң иштинде анык моге. Даныш шыгарып үнүп келген. Бо эртип турар маргылдаа ол ба-за-ла көсүр черин эээр боор деп бооар мен.

Соода хамаарыштыр чугаа-лар дээр шүтүчүлүм бар. Мегелерин кедер соода шаандан-на чангыс хевирин болуп келген болгай. Ычангажок сөөлү үеде херек сооданың хевирин өскөртүп, хөйлөп аныктыг кылдыр даарап турар таарылатар бар болу берген. Хевиринде өскөртүп даарап каан соода, оңу кедип турар кижиге-даа, уураа-ныкчызында-даа өчкөк болур. Чамдык эштер соода чок-даа, харын мырмалы майыктааштыг-даа хурежи берилээр болгай. Ындыг чорук тыва национал хурештин дүрүмүнө таарышпас деп бооар мен. Оон байтыгы көрүктүлериң хүндүлөөрүн-даа деп чугаалап болур-ла, харын.

Моге салыр кижилер маргыл-

даага кол ролду ойноору чугаа-жок. Моге салырынын аргазын эки билер, адаа чик, хөдүг-омак аш үнүп келген, моге кижини аянып кыйтыра каал, оңу сорук кирип, тилектеге бузу-редил болурун чагып тува, кым өөрүсө боор. Олар мегелер хай-агы кириптер... Моге салыкчы-лары чамдык кижилер кандыг-даа аян, хөг чок, шыкчегир эвээш, чы-лар-чылас кылашпап тургузаар чүве база бар. Ол таарышпас-тыр. Оон-биле чергелештир, мегелериниң таныш-көрүш, төргүл-төрө айып-биле бот-болуна үштү бээр чоруп база шын эвээш.

Маргылдааны эрттирп турарына холбаштыр мындыг саваа-ды кирири чугула. Чүд дээр, Кызылда «Хуреш» деп стадион-нун ортузунда мегелер хурежи үнүп келгире, ырак олурган көрүктүлөр кичини-даа таныбайт, чүтү-даа дынашайн баар. Кабы черин кым деп мегелер останап чедер чаралайып турар. Бир-тээ стадионун темчээлинин улугун барымдаалаш микрофонну тур-гускан чүве болганда, тыва ху-реш-биле таныш, эки чараш би-лир тускай кижини микрофон ак-сынга олурткан, маргылдааның чоруп турарын бот бөмбүнүн чараакканы дег чоңа улук чокка чараалары дагыр ужурут. Чүгө-ле мынча хуреш бүгү кижилерге солун болур.

Бо хүнерде эртип турар маргылдааның шилдигерини Агиски хоорай чоруп болгай. Бистин мегелериниң аааа чедипкиниң болурунга бузурээр мен.

Хомушу КИРОВ,

РСФСР-нин Сибирь улустары-нын национал спорт талазы-биле маргылдааның чемпион.

„ДИНАМОНУ“ УДУПКАН БИС

Бут бөмбүү республика типографиязынын коллективиниң салдыкпас оюну болу берген. Кыштын соогуна-даа, чайын ишинде-даа типография эжинде бичип шөлүгөшкө чай-хос аразында бо-ла тепкеш туруптарлар. Хып дээр анык оол Лена Боудур-оолдан эгелеш, назы-хары догү берген, типографиянын хоочун ажалчыны Виктор Иванович Чекковка чедир оларын аразына кылар чок дээр. Бо дээр алаа-ла оюн-тогдаа эвээш, а чаа маргылдааларга белектел-дир. Команданың мергежилди ойнакчылары А. Жа-ров, В. Чекмов, А. Ткачев олар аныктарын авазыгыр, дилди халаашкынарга өөредип кел-

генер. Ычанга республика типографиязынын командалы сөөлү оң чылдарын дургузунда Кызыл болгаш республиканың бири чери дээр маргылдааларга күзөлдү кирип, багай эвээш түнелдерин чедип ап келген.

Бо хүнерде Кызыл хоорайнын бири чери дээр болуп турар бут бөмбүүнүн маргылдаа-нын сөөлү шилдигер ойнаарынын бирээшине «Динамо» командалы-биле таарышкан, шы-рак командага удур — шудурга ойнап, багай эвээш белектелдин көрүзүп, 3:2 сан-биле оюну төн-дүрүп, оларын удуп алган бис.

В. ШАПОВАЛОВ.

Кызыл хоорайнын бири чери дээр бут бөмбүүнүн маргылдааны бо хүнерде ам-даа — үргүлчүлөп, спортчуларын ужуражышканы чидик демиселге эртип турар.

ЧУРУКТА: «Динамо» биле типография командалары оюн үзүндө.

Барлыктын оолдары тиилээн

ЭРТКЕН ДЫШТАНЫР ХУНДЕ Кызыл-Мажалык биле Ак-Довурак хоорайларын чурттакчы чоңу Хем-чик хеминиң уунда боттарынын кат-тышкан нарыгыне эртеннини 10 шактан эгелеп, ол-бо талаларында ажы-тегүн ээлеткен, бөдүк-бөдүктөп чыгып кээп-ле турган. Ол болза Бар-ыны-Хемчик районунуң национал спорт талазы-биле район спартакиа-дазын көөрү-биле чедип келтирген ол.

Спартакиадын программасын өзү-гар дени аайы-биле тыва хурештин мегелери ийн-ийн кат кылдыр чыскаалыккан соода, мегелериниң ният денишкенин болган. Бир дугайында шөкө эң чик денизини мегелери моге салыкчылары кый-гырып эгелеш. Бо дениге 8 меге ху-решкен. «Шекпээр» совхозтун төлү-зи, бири разрядчы Ооржак Көсел-оол биле район төвүндө Усуну Ба-дылаар-оол олар эрес-кашпагай, дүр-гөн чараш хурешкенер. Ийн катан догажып, демисел улам чидилгенер. Чылдыг үени аягылап, Бадылаар-оол бодунун удурланкычын кончут кашпагай буттап көдүргөн ооктапкан.

Ычанга эң чик дениге Усуну Бадылаар-оол шүтүп, бири раз-рядтын нормазын күүсеткен болгаш 1965 чылда бодунун денизини аайы-биле районун чемпион бол-ган. Ийги чери Ооржак Көсел-оол, шүтүзүп Кызыл-Мажалык АТК-зы-нын төлүзү Борбоков Кызыл-оол ал-ганар.

Чик дениге 8 меге хурешкен. Борта «Барлык» совхозтун төлү-зи Күжүгөт Көсел оналанып, бодунун денизини тилеттирбейн база-ла районун чемпион болуп үнгөн.

«Шекпээр» мегелер Сааг Дары-оол чүгө Көселге оокташ, ийги ме-ге болган. Ушкү чери база-ла «Барлыктан» Монгуш Шово эжэ-лэн.

Орумак дениге «Барлыктан» кел-ген моге Салык Мартан-оол шүт-гөн. Ийгиниң Ак-Довурактын төлү-зи Куулар Диртык-оол, а Соия Апа-нол ушкү меге болган.

Аар денизини мегелериниң ху-режи көрүктүлөр оңа, сонугал-биле көргөнер. Районга тыва хурештин дени аайы-биле бир дугаар эр-тип турарында мегелериниң баулу-ла кым күштүг болгаш эрес-кашпа-гай көрүктүлөргө доран-на көстү-бээр. Бо таарылатар мегелер дес-киндер кижилер бузуу-биле хурежир алаар. Ычанга десисел мегелери эр-ти чурум баулар салганында улам-на күштөдөр.

Аар денизини мегелеринге чер-ле шыраак-ла кижилер таарышкан. Ычанга бири салыда «Шекпээр-ден» Сарылар Орус-оол биле Ак-Довурактын төлүзү М. Сундуй-оол оларын хурежи чидик демиселге эркен. Бешик салгыны сөөлү-де Сарылар Орус-оол тилээр. М. Сундуй-оол ийги чери эээр-аргалы болган. Ушкү меге район төвүндө М. Манчин-оол болган.

Шүтүгөн болгаш ийги — ушкү черлерин эжээш мегелерини рай-онун спорт чөвүлелин мактал би-жиктери-биле шаңнаа. Республик-аның национал спорт талазы-биле спартакиадазына кирип эрген олар чаалап алганар. Ча адарыга районун көдүз ажал-агы техника-

зынын чолвачын Сарылар Суя бири чери, ийгиини район төвү-нде Александр Күжүгөт олар алган.

Спартакиадын нити бири чери командалы аайы-биле «Барлык» совхозтун командалы чаалап алган болгаш ук команданы районун спорт чөвүлелини бири чергенин диплому-биле шаңнаа.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Редатер

Н. К. КУДАЖИ.